

Minä – kertoja, narri ja hylkiö

Sari Salin: *Narri kertojana. Kulmaisesta aasista suomalaiseen postmodernismiin*. Helsinki: SKS 2008. 327 s.

Suomalaisen nykykirjallisuuden akateeminen tutkimus on lisääntynyt viime vuosina kiitettävästi. Aiemmin ajateltiin, että tutkija tarvitsee ajallista etäisyyttä tutkimuskohteeseensa, ennen kuin hän voi sanoa siitä mitään merkittävää. Tästä syystä tutkimuskohteiksi usein valikoitui menneisyyden ”mestartiteoksia”. Onneksi tästä teoreettisesti kestävämmästä ja täysin perustelemattomasta ajattelumallista on päästy irti ja oman aikamme kirjallisuutta on alettu tutkia osana sitä, mitä tapahtuu juuri nyt. Sari Salinin laaja monografia *Narri kertojana* tuo oman panoksensa keskusteluun siitä, mistä suomalainen nykykirjallisuus puhuu.

Salin analysoi tutkimuksessaan kuutta suomalaista romaania, jotka ovat ilmestyneet 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun ensimmäisen kymmenluvun puoliväliin. Mukana on tunnettuja, palkittuja, keskustelua ja akateemistakin kiinnostusta herättäneitä romaaneja kuten Jouko Turkan *Häpeä* (1994), Pentti Holapan *Ystävän muotokuva* (1998) ja Helena Sinervon *Runoilijan talossa* (2004). Kolme muuta tutkimuksen kohdetta on ainakin minulle edellisiä tuntemattomampia: Tomi Kontion *Uumen* (1995), Torsti Lehtisen *Kutsumushuora*

(2003) ja Jussi Kylätaskun *Akuaba* (2002).

Vaikka tutkimuskohteeksi valitut romaanit puhuvat eksplisiittisesti nykyaikaisesta Suomesta, Salin lähtee tarkastelemaan romaaneja osana pitkää länsimaista kirjallisuuden traditiota ja liittämään antiikista tähän päivään jatkuneeseen narrikertomusten linjaan. Useimmille kirjallisuuden lukijoille narrin hahmo lienee tuttu. Narrit olivat aitojen hullujen tai kylähullujen jäljittelijöitä, joita pidettiin viattomina luonnonlapsina ja joiden puheista ei siksi kannattanut loukkaantua. Niinpä narrista tuli usein totuudenpuhujia ja kapinallisten ajatusten ilmaisijia. Salin keskittyy kuitenkin aivan tiettyyn narrityyppiin, narriin, joka ei ole vain henkilöahmo vaan myös teoksen minäkertoja. Narrin kertojanominaisuudet ovat siis tutkimuksen keskiössä, ja ratkaisu liittyy monografian tämänhetkiseen jälkinarratologiseen kehikkoon.

Kerronnallisten piirteiden ohella ja niihin liittyen Salin pyrkii tutkimuksessaan kartoittamaan myös lajikehityksen vaiheita. Narrikertomuksiin ja kertoviin narreihin on liittynyt läheisesti niin pikareski- kuin tunnustusromaanikin, ja Salin pystyy osoittamaan suomalaisen postmodernin narrikertojan kytkökset tähän traditioon. Tutkimuksessa korostuu se, kuinka kirjallisuudenlajit tuskin koskaan ovat puhtaita: mitä lähemmäksi nykyaikaa tullaan, sitä sekoittuneemmiksi lajit käyvät.

Lajitutkimuksena Salinin monografia on monella tapaa mielenkiintoi-

nen. Hänen lajikäsityksensä pohjautuu Mihail Bahtinin ajatuksiin, jotka poikkeavat monin osin perinteisestä lajikäsityksestä. Bahtin näkee lajien erot rajaamisen ja rajojen ylittämisen valossa. Jotkin genret ovat luonteeltaan rajoja asettavia, toiset taas edellyttävät avoimuutta, asettavat rajoja kyseenalaisiksi. Juuri kyseenalaistava potentiaali liittää narrikertajat lajin kannalta yhteen. Analysoitujen suomalaisromaanien yhteydessä tutkimuksessa tulee selvästi esille se, kuinka genre elää nykyhetkessä, mutta muistaa aina myös menneisyytensä. Narrikertojien lajilla on bahtinilaisittain ilmaistuna genremuisti: genre syntyy uudelleen ja uudistuu kirjallisuuden jokaisessa kehitysvaiheessa ja jokaisessa tiettyä genreä edustavassa teoksessa. Tämän lajien elinvoimaisuuden Salin kykenee osoittamaan tutkimuksessaan erinomaisesti.

Lajitradition korostaminen tuo toisaalta ongelmia tutkimuksen rakentamiseen ja tutkimuksen painopisteisiin. Suomalaisen nykyromaanien tarkastelu kattaa tutkimuksesta vain noin puolet sivumäärästä. Monografian alkupuoli on omistettu länsimaisen kirjallisuuden narrin hahmon historialle antiikista lähtien, aivan kuten tutkimuksen alaotsikkokin ilmaisee. Koska tutkimuksen fokuksessa on nimenomaan lajitraditio, tuon tradition esittely on tietysti relevanttia, onhan tarkoituksena tutkia, mitä laji nyky muodossaan on traditiosta syönyt. Mutta Salin esittelee traditiota etupäässä toisten tutkimuksia – usein toisteisesti – referoi-

mallalla. Tiiviimmällä katsauksella ne lajin piirteet, joita Salin on pitänyt suomalaisen nykyromaanin kannalta merkittävänä, olisivat tulleet lukijalle selväksi. Näin tilaa olisi jäänyt enemmän suomalaisten romaanien analyysille ja niiden merkityksen pohtimiselle. Nyt tämä puoli tutkimuksesta, monin osin erittäin mielenkiintoinen ja kysymyksiä herättävä, jää harmittavan vähälle.

Tutkimuksen minäkertojaksi rakentuu (post)moderni narri, joka on syntipukki ja kertojana usein epäluotettavalta vaikuttava. Mutta ennen kaikkea hän on hylkiökertoja: viheliäinen, kaunainen, itseinhoinen ja itseään säälivä. Klassisiin hylkiökertojen piirteisiin postmoderni tilanne on tuonut uusia ulottuvuuksia. Suomalaisen nykyromaanien hylkiökertojen kohdalla joudutaan pohtimaan, onko esimerkiksi epäluotettavan kertojan käsite enää mielekäs tilanteessa, jossa totuus on suhteellista, jossa se ironisoituu väistämättä eivätkä todenpuhujatkaan ole kovin kiinnostavia. Useimmat Salinin tutkimuksen hylkiökertajat ovat nimittäin varsin tietoisia epäluotettavuudesta ja jopa leikittelevät asialla.

Vaikka Salin liittää tutkimuksensa teokset väljästi omassa yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme tapahtuneisiin suuriin muutoksiin, hän ei kuitenkaan kovin tietoisesti kontekstuaalista tutkimiaan teoksia eikä pohdi niiden merkitystä tältä kannalta. Tekstien merkitys jää kirjallisuuden sisäiseksi, lähinnä lajiin kytkeytyväksi ilmiöksi. Tämä on mielestäni puute, ja Salinin käyttämä

Bahtin olisi voinut viitoittaa tutkimusta kontekstuaalisempaan suuntaan. Bahtin nimittäin ajattelee lajia myös eräänlaisena sosiaalisena instituutiona, joka toimii erityisenä maailman käsitteellistämisen välineenä.

Salinin analysoimat suomalaiset romaanit jo hänen itsensäkin analysoimina houkuttavat pohtimaan maailman meinoa – vaikkapa sukupuolen näkökulmasta. Hylkiökertojat ovat nimittäin useimmiten miehiä, joiden maailmassa nainen on alkanut vallata liikaa alaa. Kaikki tutkimuksessa analysoidut romaanit ottavat kantaa sukupuolten aseman muuttumiseen, murrokseen, joka Salinin ominkin sanoin ”on yksi aikamme merkittävimpiä” (s. 340). Mies tuntee asemansa uhatuksi ja muuttuu itseinhoiseksi, itseään surkuttelevaksi hylkiöksi. Toisaalta Salinin aineistossa on naishylkiökertojia, jotka tuovat ongelmallisen, mutta tutkimuksellisesti mielenkiintoisen särön hylkiökertojien tavanomaiseen miesjoukkoon. Ja mitä olisi ajateltava sukupuoli-luokka-tyköksestä analysoitavassa aineistossa? Teosten joukossa oleva Lehtisen *Kutsu-mushuoran* kertoja Trixie poikkeaa muiden romaanien kertojista. Kaikissa muissa teoksissa kertoja on intellektuelli, joka ainakin osaksi ”rupeaa” hylkiöksi ihan omasta tahdostaan. Lehtisen Trixie, varas, narkomaani ja prostituoitu, on todellinen hylkiö, jolla muiden teosten kaltaiseen postmoderniin intellektuaaliin peliin ei ole varaa.

Lea Rojola

Hyryn tiloissa liikkuminen on taito

Leena Kaunonen: *Jakamattoman avaruuden alla. Tilojen merkityksiä Antti Hyryn proosassa*. SKS. 2009. 299 s.

Leena Kaunonen tarkastelee monografiassaan tiloja ja niiden merkityksiä Antti Hyryn proosassa. Aihe on mielenkiintoinen ja Hyryn tuotannon kontekstissa relevantti, eikä siihen ole aiemmassa Hyry-tutkimuksessa paneuduttu yhtä laajasti. Kuten Kaunonen asian ilmaisee teoksensa saatesanoissa ja otsikossa: Jumalan avaruus on ääretön, mutta Hyryn teosten henkilöillä on tarve rakentaa, erotella tiloja ja pystyttää seiniä. Miksi ja miten – siihen tutkimus pyrkii vastaamaan.

Kaunonen kytkee tilan tutkimuksen piiriin sellaisia asioita kuin käytännön ja arkirutiinit, kehollisuuden, tiloissa liikkumisesta syntyvät merkitykset ja tilan henkilökohtaisena kokemuksellisenä ilmiönä ja mielentilana. Lyhyesti ilmaistuna hän ymmärtää tilan moninaiseksi toiminnalliseksi ja sosiaaliseksi ilmiöksi; tila luo ihmisen ja ihminen toiminnal- laan tilan.

Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti maatalon pihapiiriä tilajärjestelmänä lapsen näkökulmasta. Tämän lisäksi käsitellään sairaalaa, koulua ja kasarmia tiloina ja vallankäytön järjestelminä sekä tutkimuksen lopuksi Hyryn tuotannossa tärkeää kysymystä modernisaatiosta. Tutkimusaineisto koostuu pääasiassa teoksista *Kevättä ja sykyä* (1958) sekä

Pauli-sarjan muodostavista teoksista *Kotona* (1960), *Alakoulu* (1965), *Isä ja poika* (1971) ja *Silta liikkuu* (1975).

Kaunonen esittelee ja hyödyntää tutkimuksessaan keskeisten tilan tutkijoiden, kuten Michel de Certeau'n, Henri Lefebvren ja Edward S. Casey'n, teorioita. Työn rakenteen näkökulmasta on ongelmallista, että tilan tutkimuksen käsittely painottuu ensimmäisen, maatalon pihapiiriä koskevan pääluvun alkuun. Tässä vaiheessa se ei voi kytkeytyä parhaalla mahdollisella tavalla tutkimusaineiston käsittelyyn. Esimerkiksi sellaiset Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin käsitteet kuin *sileä tila*, *uurettu tila* ja *rihmasto* olisi voinut nostaa esiin vasta myöhemmin, Hyryn tekstien käsittelyn yhteydessä. Sinänsä on erittäin tärkeää, että Kaunonen esittelee tilan tutkimuksen kenttää ja käsitteistöä. Siitä hieman opinnäytetyömäisestä piirteestä, että teoria käsitellään pakettina tutkimuksen aluksi, olisi kuitenkin hyvin voinut irrottautua ja antaa siten itselleen tutkijana tilaa liikkuva vapaammin.

Maatalon pihapiiriä käsittelevä ensimmäinen luku on työn laajin kokonaisuus. Siinä paneudutaan Hyryn teosten perusmiljööseen, johon kuuluu sellaisia elementtejä kuin talo pihapiireineen, viljelysmaat, maantie, joki ja lähellä asuvien ihmisten maat. Kaunonen kiinnittää huomion muun muassa pirtin tilajärjestelyihin, siihen, miten lapset liikkuvat pihapiirissä ja miten he ottavat aikuisten määrittelemää tilaa haltuunsa sekä siihen, mitä tilankäyttö seuroissa

kertoo ihmisten suhteista ja arvomaailmasta. Luku on antoisaa luettavaa siksi, että Kaunonen fokusoi pieniin yksityiskohtiin, joita Hyryn teokset ovat täynnä mutta jotka usein jäävät muun lukemisen varjoon. Hän pysähtyy esimerkiksi siihen, millainen on pienen Paulin kartta tämän kotipihasta ja sen lähipiiristä romaanin *Kotona* kohdassa, jossa Pauli tarkastelee Valkealan taloa.

Toinen on se [Valkeala], jonka näkee, kun menee maantien kautta ja ensin näkyy Valkealan tädin kamarin pää ja sitten kartano. Toinen Valkeala on se joka tulee, kun menee törmäpolkua pitkin ja ensimmäiseksi näkyy metsän laidasta Valkealan punaisen liiterin pää, haavat ja kamarin pääty ja tullaan liiterin luota pihalle, jonka toisella puolella on tädin puoli ja puohi ja puohin takana tädin viinimarjapensaat.

Ensimmäinen pääluku, joka on selvästi kookkaampi kuin muut, luo tutkimukseen rakenteellisen epäsuhdan. Lukemista olisikin helpottanut, jos sen olisi pilkkonut vaikkapa kahdeksi luvuksi. Etenkin nomadisen tilan ja yksinolon hetkien käsittely olisi ansainnut oman käsittelyn. Nomadisten vapaan kuljeskelun tilojen hahmottaminen on yksi tutkimuksen helmistä, johon olisin halunnut lukijana perehtyä enemmänkin. Myös nomadista tilaa valottavat tekstianalyysit ovat erinomaisia.

Tutkimuksen toinen pääluku, jonka aihe on sairastamisen tilat, on tärkeä: sairastaminen on keskeisessä roolissa monissa Hyryn teksteissä, mutta sitä ei ole käsitelty näin laajasti aiemmassa tutki-

muksessa. Kaunonen tutkii esimerkiksi sitä, miten sairaus jäsentää sairaan olemista häpeän tunteen ja siitä johtuvan salailun kautta sekä miten eri tavoin terveet näkevät sairaan tilanteen kuin tämä itse. Sairas on eristävän kalvon takana, ja terveiden todellisuus on tavoittamattomissa. Toisaalta tutkimuksessa kiinnitetään huomio sairaalaan vallankäytön tilana – esimerkiksi siihen, miten potilaasta tehdään hoitotoimenpiteiden kohde ja millaisia viestejä sairaalan tilat välittävät. Tämän, kuten muidenkin lukujen seuraaminen vaatii mielestäni melko hyvää Hyryn teosten tuntemusta, sillä Kaunonen liikkuu saman aihepiirin ja ilmiön käsittelyn yhteydessä useammassa Hyryn teoksessa samanaikaisesti. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, toisaalta lukemista hankaloittavaa. Toinen hieman vieraalta tuntuva ratkaisu on, että aiempaan Hyry-tutkimukseen viitataan tutkimuksen saatesanoissa tulkintahistorian näkökulmasta ja uudelleen lyhyesti loppusanoissa, mutta itse pääluvuissa sen kanssa keskustellaan huomattavan vähän.

Koulua ja kasarmia käsittelevän kolmannen pääluvun asioita olisi voinut nostaa esiin muissakin yhteyksissä. Esimerkiksi koulua sosiaalisena, kylämiljööseen olennaisesti kuuluvana tilana olisi voinut tarkastella ensimmäisessä pääluvussa, jossa käsitellään lapsen maailmaa lestadiolaisten seurojen sosiaalisten ja kulttuuristen tilajärjestelyjen näkökulmasta. Toisaalta kasarmiin ja sotilasorganisaatioon liittyvä tutkimus

herättää sukupuoleen kytkeytyviä kysymyksiä, joita nyt käsitellään koulu- ja kasarmilukua seuraavassa pääluvussa.

Pysähtymällä kerrottuun tilaan ja henkilöiden reitteihin tässä tilassa Leena Kaunonen avaa Hyryn teoksiin ja Hyry-tutkimuksen kenttään näkökulman, joka panee tarkastelemaan teosten maailmanjärjestystä ja henkilöitä uudella tavalla.

Katja Seutu

Tolstoilaisuus ei ole Arvid Järnefeltin ainoa teesi

Saija Isomaa: *Heräämisten poetiikkaa. Lajeja ja intertekstejä Arvid Järnefeltin romaaneissa* Isänmaa, Maaemon lapsia ja Venh’ojalaiset. SKS 2009. 334 s.

Klassikkokirjailijoihin tarttuu tavan mukaan leimaavia ja yksipuolistavia luonnehdintoja, mutta harva on saanut yhtä tiukkaa tarraa kuin Arvid Järnefelt, ”Suomen Tolstoi”. Leimat eivät toimi lukijoiden ja tutkijoiden houkuttimina, vaan pikemminkin ehkäisevät kiinnostuksen ennalta. Niinpä Järnefeltistä, jota on aina pidetty kirjallisuutemme keski-suurena klassikkona, ilmestyi vasta vuonna 2005 ensimmäinen laaja kirjallisuustieteellinen tutkimus, Juhani Niemen biografia *Arvid Järnefelt. Kirjailija ajassa ja ikuisuudessa*. Niemen elämäkerta-

tutkimuksen ohella Saija Isomaan väitös-kirja on ensimmäinen Järnefeltin tuotan-toon keskittyvä kirjallisuustieteellinen tutkimus.

Isomaa tarkastelee kolmea Järnefeltin varhaiskauteen kuuluvaa teosta, romaaneja *Isänmaa* (1893), *Maaemon lapsia* (1905) ja *Veneh'ojalaiset* (1909). Lisäksi tutkimuksessa on runsaasti viitteitä kirjailijan muuhun tuotantoon, ja viitteistä välittyy tekijän perusteellinen Järnefelt-tuntemus. Tutkimuksen lukijan motivoimiseksi välit Tolstoihin on tehtävä selviksi heti, ja Isomaa perkaakin kohta johdan-non alussa Järnefeltin tasaisen tolstolaiselta näyttäneeseen tuotannonkuvaan tilaa muille tulkinnoille.

Isomaa ilmoittaa lähtevänsä yleisistä hermeneuttisista tulkintaperiaatteista, jotka ohjaavat häntä hänen lähestyessään kohdeteoksia toisaalta lajiteorian, toisaalta intertekstuaalisuuden näkökulmasta. Keskeisin teorialähde tutkimuksessa on Alastair Fowlerin *Kinds of Literature*. Fowlerin lajiteorian valinta vaikuttaa hyvin harkitulta, sillä Isomaa on aiemmassa ansiokkaassa artikkelissaan (2005) tutkinut *Isänmaata* Bahtin-lähtöisesti. ”Lajitutkimuksesta on vaikea luopua, sillä se on tie kaunokirjallisten perinteiden ja teosten ymmärtämiseen” (12). Fowlerilaisittain looginen lajin ensisijaisuuden painottaminen herättää tutkimusta lukiessa keskustelun halua, esimerkiksi Isomaan todetessa: ”Lajit rajaavat [...] sitä, millaisia arvoja niiden kautta voi ilmaista: klassista kehitysromaanin on vaikea valjastaa negatiivisen

kehityksen kuvaukseen ilman että teokseen tulee desilluusioromaanin piirteitä” (43). Eikö kysymys ole lajin määrittelijän ongelmasta, ei arvojen ”valjastajan”? Eikö asian voi nähdä niin päin, että se, minkälaisia arvoja teos ilmaisee, rajaa sitä, mihin lajiin sen voi määrittää?

Isomaan tutkimuksen tavoitteena on kuitenkin kehittää Fowlerin romaani-tyyppittelyjä edelleen, ja tässä tehtävässä hän etenee järkevän tuntuisiin suuntiin. Esimerkiksi romaaniperheitä geneerisestä näkökulmasta hahmotellessaan hän käyttää tarinan tai juonen samankaltaisuuden sijasta jäsennysperusteena aiheen samankaltaisuutta. Yksityiskohtaisimmat lajiteorian kehittelyt Isomaa on siirtänyt tutkimuksen laajaan viiteosastoon, mikä omalta osaltaan lisää lyhyisiin lukuihin jaetun, ilmavasti rakennetun tutkimuksen luettavuutta. Vaikka lajiteoria on tutkimuksessa keskeinen, Isomaa toteaa, ettei se riitä avaamaan teosten kaikkia merkitysulottuvuuksia. Tavoittaakseen teosten ”yksilöllisen” merkityksen hän kiinnittää huomionsa niiden intertekstuaalisuuteen. Teostulkinnat tuntuvatkin hyötyvän intertekstuaalisuuden tarkastelusta vielä enemmän kuin lajiteoreettisesta näkökulmasta. Toki intertekstuaalisuus on lajiteoriassakin mukana geneerisenä tulkintakontekstina.

Järnefeltin esikoisromaanin *Isänmaa* on Isomaankin tulkitsemana klassinen kehitysromaanin. Isomaa syventää tätä aiemmassa tutkimuksessa vallinnutta tulkintaa apunaan Bahtinin *Bildungsroman*-jäsennykset. Romaanin *Raamattu-*

viittauksia tarkastelemalla Isomaa ehdottaa, että *Isänmaa* on lisäksi kääntymysromaanin. Hän osoittaa teoksesta kiinnostavia yhteyksiä Järnefeltin aikalaisen, William Jamesin, kääntymyksen psykologiaan. Intertekstuaalisesta tarkastelusta avautuu myös Isomaan *Isänmaa*-tulkinnan ehkä paras anti: Vuorelan Heikin kehitystarinan ja hegeliläis-snellmanilaisen dialektiikan yhteyden osoittaminen ja hieno päätelmä, että kyseessä voikin olla ”isänmaan *Bildungsroman*” (100). Romaani on keinoiltaan hienovarainen teesiromaani, mutta ei Isomaan tutkimustulosten mukaan tolstoilainen, vaan ”melko ohjelmallista snellmani-laista kansalliskirjallisuutta” (103).

Henry Georgen yhteiskuntakritiikin vaikutus *Maaemon lapsiin* on havaittu ennenkin. Isomaa käy nyt tämän yhteyden tarkkaan läpi ja osoittaa sen erityisen vahvaksi Georgen tutkielmaan *Edistys ja köyhyys*. Järnefeltin georgelaiseen teesiromaanin jää analyysin tuloksena varsin vähän todennettavaa tolstoilaisuutta. Kiinnostava on Isomaan tulkinta, että torpparikuvauksen voi lukea myös allegoriana Suomen ja Venäjän tuolloisista suhteista. Erityisen kiinnostavaa on se, että tulkintaa ei ole tehty ennen. Järnefeltin aikalaisten, erityisesti Juhani Ahon, torpparikuvauksia on näet säännönmukaisesti luettu myös, ja mielellään ensisijaisesti, ulkopoliittisina allegorioina. Järnefelt ei kuitenkaan ole ollut yhtä tulkinnanvarainen, koska allegorian tehtävä olikin tässä tapauksessa kritisoida omia yhteis-

kunnallisia oloja ja ajaa maareformin asiaa. Kuten Isomaa osoittaa, alleviivatessaan analogiaa, joka vallitsi Suomen ja Venäjän valtiopoliittisessa suhteessa ja maata omistamattomien ja maata omistavien välisessä suhteessa omassa maassa, teos tekee näkyväksi näistä käydyn poliittisen aikalaiskeskustelun epäjohdonmukaisuuden. Isomaa ehdottaa varovaisesti, että *Maaemon lapsia* -teoksen voisi luokituttaa mahdolliseen ”murroskausiromaanien” perheeseen. Kun aihetta käytetään luokitusperusteena, saataisiinkin epäilemättä kokoon melkoinen suurperhe: Suomen kirjallisuudessa on hakeuduttu murrosaikojen äärelle ja murrosten tematiointiin usein, vaikka Isomaa jostain syystä poimii tässä kohtaa viitteeseen vain Pentti Haanpään *Isännät ja isäntien varjot*.

Kohdeteoskolmikon haasteellisin tulkittava lienee ollut *Veneh'ojalaiset*. Romaanista paljastuu lajityyppien kirjo: nietscheläistä koetusromaanin, kääntymysromaanin, sukuromaanin parodiaa, poikien seikkailuromaanin, rakkaus- ja perheromaanin; on Faust- ja Job-tematiikkaa ja Epiktetos-viittauksia; tyyli vaihtuu myyttisestä koomiseen, groteskiin ja parodiseen. Kaiken tämän huolellisesti läpi käytyään Isomaa osoittaa *Veneh'ojalaisetkin* teesiromaaniksi. Tällä kertaa teesi onkin loppujen lopuksi tolstoilainen. Isomaa keskittyy erityisesti siihen, miten teoksessa käytetään vallankumousromaanin repertuaaria: yhteiskunnalliselta sisällöltään anarkistinen

teos osoittautuu vallankumousromaanin parodiaksi. Erityisen mainio tässä yhteydessä on vertailu Maksim Gorkin *Äitiin*.

Saija Isomaalla on yhä harvinaisemmaksi käyvä tutkijanote: huolellinen, kärsivällinen, kaikki kivet kääntävä. Keskustelu aiemman Järnefelt-tutkimuksen kanssa on perusteellista. Tuoreimmat Järnefelt-kommentit, esimerkiksi Riikka Rossin omassa väitöskirjassaan esittämät, otetaan tutkimuksessa pohdintaan, mutta vuosikymmenien takaisiakin kantoja kohdellaan asiallisesti. Jopa väitöskirjan otsikko, *Heräämisten poetiikkaa*, näkyy saaneen herätteen jo vuonna 1940 ilmestyneestä tutkimuksesta, Mauno Kannisen *Arvid Järnefelt maakysymyksen käsittelijänä* -teoksesta. Isomaan väitöskirja virkistää Järnefelt-kuvaa, mutta vielä suurempi ansio on se, että se virittää uudenlaisen kiinnostuksen koko realismin kauteen ja edellisen vuosisadanvaihteen kirjallisuuteen. Intertekstuaalisissa suhteissa, etenkin suhteessamme venäläiseen kirjallisuuteen on yhä ilmeisen paljon tutkittavaa. Saija Isomaan väitöskirjan lukija kokee heräämisiä: klassikoiden kuvat voivat muuttua.

Tarja-Liisa Hypén

Hyvä kansalainen hallitsee tunteensa

Paula Arvas: *Rauta ja ristilukki. Vilho Helasen salapoliisiromaani*. Helsinki: SKS 2009, 294 s.

Paula Arvaksen kirja *Rauta ja ristilukki* on tervetullut. Suomessa ei totisesti liian usein ilmesty tutkimuksia kotimaisista salapoliisiromaaneista, vaikka kyseessä on kirjallisuudenlaji, joka on monella tasolla mielenkiintoinen ja myös ajankohtainen.

Kirja perustuu Arvaksen väitöskirjaan, jossa hän tarkastelee filosofian tohtori Viljo Helasen uraa rikoskirjailijana ja tämän vuosien 1941 ja 1950 välillä ilmestyneitä salapoliisiromaaneja. Helanen toimi 1920–40-luvuilla muun muassa *Ylioppilaslehd*en päätoimittajana, Akateemisen Karjala-Seuran puheenjohtajana ja kirjailijana ja pakinoitsijana. Hän oli yhteiskunnallinen vaikuttaja ja – Arvaksen sanoin – ”kiihkeän suomalaiskansallinen ja leppymättömän venäläisvastainen”. Jo 1920-luvulla Helasella oli erilaisia kirjallisia projekteja, mutta vasta jatkosodan päätyttyä hän ryhtyi päätoimiseksi kirjailijaksi.

Rauta ja ristilukki keskittyy Helasen kirjoittamaan Rauta-sarjaan, jonka päähenkilö on ”miehekäs ja päättäväinen” tuomari Kaarlo Rauta. Hän selvittää sihteerinsä ja sittemmin vaimonsa Inkerin avustamana murhia, joiden motiivi on tavallisesti mustasukkaisuus, kosto, sadismi tai vallanhimo. Ristilukki on sarjan keskeinen, rikollisiin liittyvä

symboli. Kirjojen tapahtumat sijoittuvat pääosin 1940-luvun Suomeen. Ensimmäisen kerran tuomari Rauta esiintyi salapoliisiromaanissa *Helsingissä tapahtuu*, jonka Helanen julkaisi salanimellä 1941. Vuosina 1946–1952 sarjassa ilmestyi seitsemän romaania.

Tutkimuksella on kolme keskeistä kontekstia: kirjailija, salapoliisiromaanin lajityyppi ja yhteiskunta. *Rauta ja ristilukki* tarkastelee Helasen romaaneja ja suhteessa kirjailijan elämänvaiheisiin ja hänen aatteelliseen taustaansa. Arvas pohtii Rauta-sarjan paikkaa salapoliisiromaanin traditiossa sekä sarjan eroja ja yhtäläisyyksiä kotimaisen 1940-luvun rikoskirjallisuuden ja ajan ulkomaisen rikoskirjallisuuden kanssa. Lisäksi hän käsittelee Helasta ja tämän romaaneja osana syntyajan suomalaista yhteiskuntaa. Tutkimusote on komparatiivinen ja kontekstuaalinen.

Arvas kysyy muun muassa, miten Viljo Helasen aatteellinen sitoutuminen näkyy Rauta-sarjassa, minkälaisia arvoja ja asenteita sarjasta voi lukea, miten sota-aika, vaaran vuodet ja vasemmiston nousu näkyvät tutkimuksen kohteena olevissa salapoliisiromaanissa ja miten romaanit sijoittuvat rikoskirjallisuuden lajiin.

Tutkitun kirjailijan vakaumuksesta ei ollut epäilystäkään. Lisäksi myös salapoliisiromaanin genren kytkökset ideologiaan ovat usein ilmeisiä. Väitöstilaisuudessa opponentti Liisi Huhtala pohtikin sitä, miksi Arvaksen tutkimuksessa ei käytetä sanaa ”ideologia”, kun yksi työn keskeisiä tutkimusaiheita on Helasen

ideologisen vakaumuksen näkyminen tämän salapoliisiromaanissa ja sen suhteutuminen sodanjälkeisen Suomen arvomaailmaan.

”Ideologian” sijaan Arvas käyttää käsitettä ”kansalaiskasvatus”. Kansalaiskasvatukseen hän määrittelee tietoiseksi kasvatustoiminnaksi, joka tähtää yhteiskunnan jäsenten valmentamiseen kansalaisuuden asettamiin vaatimuksiin. Tällaista toimintaa harjoittavat esimerkiksi koulujärjestelmä, nuorisoseurat, urheilujärjestöt ja poliittiset puolueet. Arvas esittää, että Helanen pyrki sodan jälkeisissä salapoliisiromaanissaan ohjaamaan ja muokkaamaan lukijoidensa mielipiteitä siitä, mitä suomalaisessa yhteiskunnassa piti muuttaa ja miten. ”Kuvaamalla hyviä ja pahoja ihmisiä, tekoja ja tapoja Helanen jatkoi ’poliittista’ kansalaiskasvatusta, nyt kirjallisessa, viihteellisessä muodossa”, hän toteaa.

Rauta-sarja rakentuu paitsi jännitteen oikeisto-vasemmisto, myös opposition mies-nainen välille ja luo kuvaa ihanteellisesta maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta. Kirjojen keskeisiä teemoja ovat tunteet ja seksuaalisuus. Sarjan keskeisiä piirteitä ovat Arvaksen mukaan sen antamat ohjeet siitä, miten keskiluokan tulee käyttäytyä ja miltä näyttää, mikä on naisen ja miehen paikka ja mitä arvoja sukupuoliin kytkeytyy.

Naiskonnat, taiteilijat, yläluokka ja ruotsinkieliset edustavat Helasen maailmassa uhkaa, joka horjuttaa yhteisön tasapainoa ja arvoja. Sarjan romaanit tekevät tunteiden hillitsemisestä ja

oikeanlaisesta seksuaalisuudesta sodan jälkeisen Suomen keskeisiä hyveitä. Hyvä kansalainen hallitsee hermonsä ja halunsa.

Rauta ja ristilukki on käypä perustutkimus aiheesta, josta ei Suomessa ole kirjoitettu erityisen paljon. Arvas on perehtynyt tutkimaansa alueeseen ja hyödyntää tietojaan ulkomaisista ja kotimaisista lajityypin edustajista monipuolisesti. Sarjan keskeiset piirteet tulevat perusteellisesti selvitetyiksi ja hahmot kontekstualisoiduiksi. Arvas kartoittaa niin Helasen salapoliisiromaaniensa ulko- maisten lajikonventioiden mukaiset kuin sen suomalaisetkin piirteet. Mielenkiintoisimmat ja moniulotteisimmat tulkin- nat hän tekee tutkimuksensa dekkareiden hyvistä ja pahoista naisista, Raudan vai- mosta sekä sarjan vampeista ja sadistisista murhaajattarista.

Paikoitellen tutkimuksen johto- päätökset ovat turhan mutkattomia ja suhtautuminen lähteisiin epäkriittis- tä. Arvas kirjoittaa esimerkiksi näin: ”Tulkitsen Helasen voimakkaasti seksuaalisuuteen liittyvät hahmot toi- sen maailmansodan jälkeisinä moraali- sen rappion merkkeinä”. (s. 225) Vaikka hän on kuvannut, miten ja millaista seksuaalisuutta Rauta-sarjan kirjoissa esiintyy ja pohtinut uskottavasti sek- suaalisuuden kuvausta suhteessa sota- aikaan ja sodanjälkeiseen tilanteeseen, on lauseen väite suomalaisen yhteiskunnan sodanjälkeisestä ”moraalisesta rappiosta” hämmäntävä. Se, kenen moraalista tar- kalleen ottaen on kyse ja kuka moraalial-

määrittää ja mittaa, jää auki.

Arvaksen tulokset eivät ole mitenkään tavattomia tai yllättäviä. Tutkimuksen ei voi myöskään sanoa uudistavan salapo- liisiromaaniin tutkimusta. *Rauta ja risti- lukki*-kirjan tärkein merkitys on siinä, että se valottaa kirjallisuutta, jolla on todellista yhteiskunnallista painoarvoa sen suurien lukijamäärien vuoksi.

Kristina Malmio

Heideggeria humanisteille

Annikki Niku: *Heidegger ja runon tie*. Tutkijaliitto 2009. 368 s.

Annikki Nikun tuore väitöskirja *Heidegger ja runon tie* (2009) on kauan odotettu uutuus suomalaisen Heidegger- tutkimuksen kentällä. Se on tietääkseni ensimmäinen suomenkielinen, väitös- kirjatasoinen tutkimus Martin Heideg- gerin myöhäisajattelusta ja suhteesta runouteen. Kiinnostus Heideggerin ajatuksiin on nostanut päätään erityi- sesti kulttuurin ja taiteentutkimuksen opiskelijoiden keskuudessa. Aihepiiriin tutustumista on kuitenkin hankaloitta- nut käännetyn materiaalin vähyys, sen painottuminen filosofisesti keskeisim- piin teoksiin, sekä nykyään vallal- la oleva heikohko saksan kielen taito. Heideggerilaisen fenomenologian leviäminen korkeakoulupiireissä on- kin ollut Suomessa tähän asti vah-

vasti yksittäisten pioneerien ja heidän näkemystensä sävyttämää. Suhteessa tähän traditioon Nikun väitöskirja edustaa toisen polven ääntä. Niku käyttää sujuvasti Heideggerin myöhäisajattelun käsitteistöä ja sanaleikkejä, jotka tulevat nyt ensimmäistä kertaa kokonaisuena systeeminä suomenkielisen lukijan ulottuville. Tämä avaa Heideggerin myöhäisajattelun yleiseen keskusteluun. Kirja sopii näin mainiosti johdatukseksi Heideggerin myöhäisajattelun teemoihin.

Myöhäisajattelulla viitataan Heideggerin yhteydessä yleensä hänen 1927 julkaistun pääteoksensa, *Olemisen ja ajan*, jälkeiseen tuotantoon. Taiteen ja estetiikan kysymyksiä tutkimus tässä myöhäisajattelussa on tähän mennessä painottunut paljolti 1936 ilmestyneen *Taideteoksen alkuperän* teemoihin. Tämä onkin melko luonnollista, sillä *Taideteoksen alkuperä* on Heideggerin laajin systemaattinen esitys taiteesta ja siihen kuuluvista ilmiöistä. Lisäksi se on ollut saatavilla suomennettuna jo vuodesta 1995 lähtien. Nikun tutkimus keskittyy *Taideteoksen alkuperän* jälkeiseen tuotantoon, jossa alkaa kehittyä uudenlainen maailmasuhteen malli.

Heideggerin ajattelussa on hänen omien sanojensa mukaan ollut alusta lähtien kantavana teemana *Olemisen* (*das Sein*) ja *olevan* (*das Seiende*) suhteen tarkastelu. Tämä tarkoittaa sitä, että erilaiset *olevat*, kuten autot, kissat, aaveet, filosofiset käsitteet, ovat kukin omalla tavallaan, ja ihmiset ovat suhteessa niihin niiden

tarjoamien mahdollisuuksien välityksellä. Ne eivät ole vain olemassa tosiasioina, vaan ne kantavat myös *merkityksiä*, jotka ne saavat osana *Olemista*. *Maailma* on ihmiselle kussakin tilanteessa avautuva merkitykselliseksi koettujen *olevien* kokonaisuus. *Olemisessa ja ajassa* ihminen on vielä *täälläolemisena* (*Dasein*) ajateltuna suoraan *Olemisen* ajattelemisen keskiössä. *Oleminen* avautuu *täälläolemiselle* tämän olemisen rakenteiden kautta ja tavoilla. *Taideteoksen alkuperän* jälkeisissä teksteissä ihminen kasvaa asteittain osaksi kuolevaisten (*sterblichen*), jumalallisten (*göttlichen*), maan (*Erde*) ja taivaan (*Himmel*) nelikko (Geviert), jonka yhteenkietoutumisen seurauksena on *maailman Olemisen* eli *maailman maailmoiminen* (*Welt wetet*); suomeksi sanottuna kaikki merkityksien kokeminen ja rakentuminen. Tämä tarkoittaa suurta muutosta siinä positiossa, jossa hänen katsotaan olevan suhteessa *maailmaan*. Hän on osallinen *Olemisen tapahtumisessa*, ei *Olemisen* tapahtumapaikassa.

Runous on nähty saksalaisissa varhaisromantiikasta nousevassa traditiossa, johon Heideggerin myöhäisajattelukin epäilemättä kuuluu, taiteen ilmiöiden piiriä laajempaan maailman hahmotuksen tapana. Niku lähestyy tätä filosofian ja taiteen sukulaisuutta seuraten Heideggerin pohdintoja Hölderlinin, Georgen, Traklin, Rilken ja Celanin runouden äärellä. Vaikka Heidegger on runojen tulkitsijana äärimmäisen tarkka, jopa sanoihin takertuva, hänen tulkinnoissaan ei kuitenkaan nouse keskeisimmäksi

asiaksi se, mitä runoilija kirjoittaa, vaan se, *mistä* hän yrittää sanoa jotain. Runous ei ole elämysten (*Erlebnis*) tuottaja, vaan se avaa sellaisia kokemisen (*Erfahren*) mahdollisuuksia, joita ei muuten tavoittaisi. Tämä tarkoittaa luonnollisesti sitä, että kielellä on muitakin funktioita kuin yhteisesti sovittujen määritelmien avulla kommunikointi. Kieli avaa ihmisen vieraudessaan kohti *Olemista*. Se asettaa ihmisen suhteeseen jonkin väistämättömän ja hallitsemattoman, kuten rakkauden tai kuoleman, kanssa. Runoutena filosofia tunkeutuu näin elämän konkreettisuuteen ja yrittää sanoa jotain siitä, joka ei tartu koettuina merkityksinä käsitteisiin ja josta ei normaalisti edes paljon puhuta, mutta joka elää kätkeytyä elämäänsä ihmisten sydämissä.

Nikun tutkimuksen ainoa mainittavan arvoinen ongelma löytyy yllättäen hänen vahvimmalta alueeltaan, aatehistoriasta. Heideggerin runouskäsityksen tarkastelu hänen suorittamiensa tulkintojen kautta on perusteltu – joskin yksipuolinen – rajaus. Tämän rajauksen seurauksena Heideggerin ajattelun suhteet saksalaisen ajattelun traditioon, erityisesti varhaisromantiikkaan ja idealismiin, eivät piirry tarpeeksi vahvasti esiin. Heideggerin ajattelu saattaakin näin saada aihepiiriä tuntemattoman silmissä varsin sisäänpäin kääntyneeltä vaikuttavia piirteitä. Vika ei toki ole Nikun, vaan ongelma kytkeytyy yleisemmin filosofian tekemiseen liittyviin kulttuurieroihin ja näistä syntyviin odotuksiin. Heideggerin tapa kuljettaa

ajatuksiaan ei perustu avoimelle lähteiden vertailulle, ja yleensä jää lukijan pääteltäväksi, mistä ja miten Heidegger on kuhunkin näkemykseensä päätenyt. Nikun Heideggerista runouden tutkijana ja filosofina maalailema kuva ei perustu tällaisten suhteiden jäljitykseen, vaan se on astetta intohimoisempi ja noudattaa näin tavallaan ilmiölähtöistä tarkastelutapaa. Ajoittain se hohtaa aavistuksenomaisella tavalla läpi intiimiä lämpöä. Sivutuotteenaan se tuo säälimättömällä tavalla esille Heideggerin lähes traagisen kyvyttömyyden sanoittaa tuntojaan runoilijana. Intuitioni mukaan jotain erittäin olennaista tuosta kyvyttömyydestä on läsnä myös Heideggerin filosofiassa, ja juuri siinä on sen kutsuva positiivinen voima.

Jani Vanhala

Kuvakirjojen moniulotteisia sankareita

Anna-Maija Koskimies-Hellman: *Inre landskap i text och bild. Dröm, lek och fantasi i svenska och finska bilderböcker*. Åbo Akademis Förlag. 2008. 353 s.

On ilahduttavaa lukea kotimaista kuvakirjatutkimusta, koska sitä tehdään ja julkaistaan hyvin vähän. Anna-Maija Koskimies-Hellmanin väitöskirjatutkimus *Inre landskap i text och bild. Dröm, lek och fantasi i svenska och finska bilderböcker* on kirjoitettu innostuneesti ja

ennakkoluulottomasti. Kuvakirjaa on perinteisesti pidetty tapahtumakeskeisenä kirjallisuudenlajina, mutta tässä väitöskirjassa osoitetaan, että kuvakirjoista löytyy myös sisäisten prosessien kuvauksia, jotka lukijat iästä ja lukukompetenssista riippumatta pystyvät ymmärtämään.

Tutkimuskohteena on 41 Suomessa ja Ruotsissa vuosina 1976–2005 ilmestynyttä kuvakirjaa. Näistä ruotsinkielisiä on 24 (kaksi suomenruotsalaista) ja suomenkielisiä 17. Tavoitteena on mitä ilmeisimmin tehdä kattava katsaus sisäisiä maailmoja kuvaavista kirjoista, sillä niin perusteellisesti kirjoittaja kuvaa materiaalin etsimisen prosessia. Materiaalivalinta on osuva ja ajallinen rajaus onnistunut. Materiaalin runsaudessa piilee kuitenkin yksi tutkimuksen heikkous: kokonaisuutta on kovin vaikea hallita, koska käsittelyn kohteena on suuri joukko keskenään kovin erilaisia kuvakirjoja. Tiukempi keskittyminen johonkin alueeseen ja teoreettiseen lähtökohtaan syventäisi tulkintoja, eikä tutkimus tällöin olisi luonteeltaan niin katsausmainen. Onneksi Koskimies-Hellman kuitenkin kirjoittaa selkeästi ja onnistuu pitämään punaisen langan käsissään.

Koskimies-Hellman huomioi tutkimusasetelmassaan kuvakirjan erityisluonteen. Näkökulma on sama kuin viime vuosikymmenien kansainvälisessä tutkimuksessa, missä on korostettu, että tarina muodostuu kuvan ja tekstin yhteistyössä. Kuvien osalta hän tekee selkeän rajauksen, eikä tarkastele kuvia taidehistorial-

lisesta näkökulmasta, värien, muodon ja muiden kuvan tulkinnassa olennaisen elementtien kautta. Tämä rajaus on ymmärrettävä kirjallisuudentutkijalta mutta pelkistää paikoin analyysiä. Tutkimuksen kohteena olevat kuvakirjat ovat keskenään hyvinkin erilaisia, mutta jokaisessa niistä on esillä päähenkilön sisäinen maailma, joka toimii yhtenä henkilökuvauksen keinona. Koskimies-Hellman on jakanut tutkittavat kirjat onnistuneesti kolmeen alaryhmään, unia, leikkiä ja mielikuvitusseikkailuja käsitteleviin kirjoihin, mikä helpottaa myös keskenään erilaisten kirjojen käsittelyä samassa tutkimuksessa.

Unia kuvaavissa teoksissa, joita ovat esimerkiksi Barbro Lindgrenin ja Eva Erikssonin *Vilda bebin får en hund*, Anna Höglundin *Nattresan* ja Petri Nummen ja Anne Peltolan *Tuuli ja taikametsän yö*, Koskimies-Hellman tarkastelee, kuinka usein yksi pieni elementti kuvituksessa mahdollistaa tarinalle sekä mimeettisen että symbolisen tulkinnan. Hän tutkii kirjoja lastenkirjallisuuden konventionaalisen rakenteen ”kotoa seikkailuun ja takaisin kotiin” kautta ja liittää tähän Bahtinin karnevalismin käsitteen, jonka myötä esille tulevat unissa, leikeissä ja mielikuvitusseikkailuissa rakentuvat uudenlaiset, tilapäiset valta-asetelmat. Mielikuvitusseikkailujen kohdalla valta kääntyy mielenkiintoisella tavalla myös toisin päin, kun pelottava seikkailu vie lapsen valta-aseman ja vaikuttaa häneen negatiivisesti. Kirjoittaja hyödyntää myös psykoanalyttistä tulkintaa, joka tun-

tuu Markus Majaluoman *Olavi ja Aapo merten urhot* -kirjan kohdalla lähinnä humoristiselta kokeilulta ja johtaa herkästi ylitulkintaan. Toisen, aikuisesta päähenkilöstä kertovan Anna-Clara Tidholmin *Hanna huset hunden* -teoksen tulkinnassa psykoanalyysin käsitteet toimivat luontevammin. Leikkiä kuvaavissa kirjoissa Koskimies-Hellman soveltaa psykologisia ja kasvatustieteellisiä leikki-teorioita. Teorioiden jaottelut auttavat erottamaan esimerkiksi viihdyttävät, negatiivisia tunteita käsittelevät ja yksinäisen lapsen kompensatoriset leikit, jotka tuovat lapsen persoonan esille eri tavoin.

Lastenkirjallisuudesta puhuttaessa ruotsalaiset tuntuvat olevan askeleen edellä suomalaisia, oli kyse sitten kirjojen aihevalinnoista, tyylistä tai tutkimuksesta. Koskimies-Hellmanin väitöstutkimus vahvistaa tätä näkemystä, sillä se tuo esille, kuinka Ruotsissa on julkaistu henkilöitä syvällisemmin kuvaavia kuvakirjoja määrällisesti enemmän ja aiemmin kuin Suomessa. Lisäksi ruotsalaisia kuvakirjoja on tutkittu paljon enemmän kuin suomalaisia, joita ei juuri ole käsitelty Tove Janssonin kirjoja lukuun ottamatta.

Monipuolisessa tutkimuksessaan Koskimies-Hellman tuo uusia avauksia kotimaiseen kuvakirjatutkimukseen ja osallistuu samalla kansainväliseen keskusteluun modernien kuvakirjojen luonteesta. Väitöskirja osoittaa, että kuvakirjojen henkilöt voivat olla moniulotteisia persoonia, lapsia, joilla on oma kokemusmaailma ja erilaisia tunteita,

eivät pelkkiä karikatyyrejä. Mutta avautuvatko kuvakirjahenkilöiden kokemukset ja tunteet lukijalle iästä ja lukukompetenssista riippumatta? Tähän kysymykseen vastaaminen vaatisi kokonaan toisenlaisen tutkimuksen.

Kaisa Laaksonen

Den (ingalunda) självklara kontexten

Michel Ekman & Kristina Malmio (red.): *Bloch, butch, Bertel: Kontextuella litteraturstudier*. Avdelningen för nordisk litteratur, NORDICA, Helsingfors universitet & Litteraturvetenskap, Åbo Akademi. 2009. 215 s.

Vad är *inte* kontext, kan man fråga sig vid läsningen av den nyligen utkomna antologin med den rafflande men bullriga titeln *Bloch, butch, Bertel. Kontextuella litteraturstudier*, redigerad av Michel Ekman och Kristina Malmio. Artiklarna baserar sig på de föredrag som hölls av ett antal forskare från Finland och Sverige vid Svenska litteratursällskapets symposium kring kontextuell litteraturforskning i mars 2008. Titeln alluderar på centrala inslag i några av artiklarna: Utopiteoretikern Ernst Bloch uppträder i Judith Meurers bidrag om apokalypsen som tankefigur hos Hagar Olsson, butch i Eva Kuhlefelts välskrivna inlägg om konstruktioner av kvinnomaskulini-

tet i Margareta Subers roman *Charlie*, och Bertel i Anna Möller-Sibelius' och Michel Ekmans artiklar kring krigsdiktaren Bertel Gripenberg.

Antologin är organiserad så att artiklarna sträcker sig från mera teoretiskt problematiserade kontextualiseringar till mera direkta kontextuella handläggningar av respektive forskares litterära material. I sin överskådliga och informativa inledning till volymen, ställer Kristina Malmio den viktiga frågan om ”vilka metodiska fördelar det för med sig om man skiljer mellan text och kontext, och ser på kontext som någonting som forskaren gör utgående från vissa andra texter”. Vidare konstaterar hon att begreppet kontext kommit att bli en av de ”ständigt mer invecklade metaforer(na) för att beskriva verkligheten”.

Jag vill gärna anknyta till Malmios fråga genom att lyfta fram ett problem som är gemensamt för många artiklar. I dem problematiseras ytterst sällan ”kontexts” (begreppsligt-teoretiskt) eller ”kontexternas” (historiskt-kritiskt) status och karaktär. Kontext och kontexter framstår istället närmast som självklara begrepp och ”kontextualisering” som given procedur. De teoretiska överläggningarna begränsar sig därmed ofta närmast till urvalet och benämningarna av relevanta kontexter. Positiva undantag utgör i det avseendet Kristina Fjelkestams och Julia Tidigs' bidrag. I dem greppas kontext och kontextualisering inte som givna företeelser utan som något vars egenart behöver dryftas och ifrågasättas i relation till

det primärmaterial, de texter, som ligger i forskarens fokus.

Som motvikt mot en frånvaro av diskussioner av kontextproblem i de enskilda läsningarna kan man då med fördel läsa Bo Petterssons teoretiskt övergripande och klargörande inlägg ”Sökta sammanhang. Om kontextuell litteraturforskning”. Pettersson fortsätter här sitt litteraturteoretiska upplysningsprojekt i välkänd liberalhumanistisk anda. Och flera av artiklarna förefaller alltså exemplifiera hans tes om att ”litteraturforskningen är mer eller mindre kontextuell, även om begreppet *kontext* inte används så ofta”.

Apropå frågan om relevanta kontexter vill jag här gärna efterlysa ett specifikt slag av kontext som konsekvent saknas i samtliga bidrag, men som definitivt hade varit på sin plats i flera av dem, det vill säga forskarens egen kontext, också benämnd positionen. Speciellt nyfiken blir jag som läsare på Malmios bidrag där hon behandlar habitus, kapital och klass i beskrivningar av Elmer Diktonius, på Meurer och Möller-Sibelius, men varför inte också på Pettersson själv. I det sistnämnda fallet motive-ras min efterlysning bland annat av Petterssons upphöjda vidvinkelperspektiv förenat med den inledande tesen att ”litteraturforskningen överlag (är) mer eller mindre kontextuell” (min kurs.).

Flera av artiklarna ger mig anledning konstatera att det vore välkommet om litteraturforskare någon gång i heuristiskt syfte övervägde ett byte av blick, vilket

innebär att momentant överge de litterära texterna för kontexterna och betrakta dem likt texter(na). En sådan procedur motverkar i alla fall homogeniseringen av många valda kontexter. I antologin förstås i synnerhet de politisk- och social-historiska kontexterna alltför homogent. Kontext *görs* visserligen, ofta historiserande, men hur förstås denna *praktik*?

Som läsningar bjuder volymens tolv artiklar på intressanta, mer eller mindre njutbara och ibland överraskande och omskakande upplevelser. Variationen i materialet hade emellertid kunnat få vara större. Också om rubriken för själva forskningsprojektet kan tänkas sätta vissa gränser, motiveras antologin förvisso teoretiskt snarare än tidsligt och rumsligt. Två gånger Bertel Gripenberg är alltså att ta i, må vara att Möller-Sibeliuss' och Ekmans texter i viss mån kompletterar varandra. Vad jag här vill passa på att efterlysa då det gäller Gripenbergforskningen, är en gripenbergkorpus kontextualiserad i termer av nuet och framtiden: bloggarna hos unga män som hyllar kriget och döden och förverkligar de idealen, vit maktmusik, och en växande invandrarfientlighet vore högrelevanta kontexter. Med viss ironi kan man konstatera att Gripenbergs diktade värld visst är aktuell. Detta om något skulle kräva samtidshistoriskt kontextualiserad litteraturvetenskaplig forskning.

I Carina Burmans utpräglat narrativa framställning över Clara Johansons kritikergränning får man väl säga att kontexterna mycket starkt underordnas berättel-

sen och forskarens berättarröst; de så att säga kontrakteras in i berättelsen. Denna elliptiska strategi skapar emellertid både skönt skriven litteraturvetenskaplig text och intressant ny kunskap; artikeln är om inte bokens mest teoretiskt nyskapande inslag så dess mest läsvärda.

Min inledande fråga besvarar inte explicit *Kontextuella litteraturstudier* men nog underförstått: litterära texters kontext(er) kan vara mycket för att inte säga det mesta och gränsen för en texts möjliga kontexter går där forskaren väljer att sätta den. Så mycket viktigare då att analytiskt reflektera inte enbart över olika kontexters karaktär och status, och därmed också över principerna för kontextualisering, utan också över kontext som företeelse.

Pia Maria Ahlbäck

Kahvi ja ranskalaista kirjallisuutta, kiitos

Päivi Kosonen, Hanna Meretoja & Päivi Mäkirinta (toim.): *Tarinoiden paluu. Esseitä ranskalaisesta nykykirjallisuudesta*. 2008. Avain. 304 s.

Avain-kustantamon maailmankirjallisuuksia esittelevän Café Voltaire -sarjan avaa Päivi Kososen, Hanna Meretojan ja Päivi Mäkirinnan toimittama *Tarinoiden paluu. Esseitä ranskalaisesta nykykirjallisuudesta*-kokoelma. Kirjoittajina on jouk-

ko ranskalaisen kirjallisuuden ystäviä, ja intohimo aiheeseen näkyy tekemisessä ja asetetuissa tavoitteissa. Pyrkimyksenä on kirjoittaa yleistajuisesti, suomalaisesta näkökulmasta, ketä tahansa puhutellen, ja kutsua lukijat pohtimaan paitsi kirjallisuutta myös itseään. Lisäksi tekijöillä on halu osoittaa kirjallisuudentutkimuksen kyky osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun – ikään kuin vastalauseena viime aikojen ranskalaiselle debatille, jossa on toistuvasti julistettu kirjallisuuden ja sen tutkimuksen kriisiä.

Kokoelman punaisena lankana on kirjan otsikon mukaisesti ”tarinoiden paluu”, jolla viitataan ranskalaisessa nykykirjallisuudessa meneillään olevaan rakenteelliseen ja temaattiseen kertomusten renessanssiin. Avantgarden kielellisten kokeilujen ja modernismin abstraktien henkilöhahmojen jälkeen on tapahtunut kokevan yksilön, myyttien, historiallisuuden ja yhteiskunnallisuuden ylösnousemus, kertovat kirjan toimittajat johdannossa, jossa pohditaan ranskalaisen proosan muutosta 1800-luvulta nykypäivään. *Tarinoiden paluussa* Ranskan nykykirjallisuus ymmärretään varsin laajasti. Sen juuret ovat jo realistisen romaanin vastareaktioksi syntyneessä, muun muassa Alain Robbe-Grillet’n ja Marguerite Duras’n edustamassa uudessa romaanissa. Heistä teoksessa kirjoittavat Martti-Tapio Kuuskoski ja Sirkka Knuuttila.

Tarinoiden paluu esittelee yhteensä 24 kirjailijaa. Mukana on tunnettuja nimiä, jotka Suomessakin ovat ehtineet

hätkähdyttää periranskalaisilla seksuaalisuuden kuvauksilla, kuten Hanna Meretojan esittelemä Michel Houellebecq ja Päivi Mäkirinnan tarkastelema Virginie Despentes. Serge Doubrovskyn 1970-luvulla lanseeraama autofiktio, fiktion ja omaelämäkerran hybridi on mukana etenkin ruumiillisuuden ja identiteetin kysymyksiä pohtivien naiskirjailijoiden, kuten Annie Ernaux’n ja Camille Laurensin esittelyissä. Joukkoon mahtuu marginaaliin jääneitä tekijöitä, juuriltaan entisiä siirtomaita tai frankofoniaa edustavia nimiä, kuten Amin Maalouf, Maryse Condé sekä kreolikirjailija Raphaël Confiant, jolta ei tois-taiseksi ole lainkaan suomennettu teoksia. Seksuaalivähemmistöille äänen antaa Hervé Guibert, ja Harri Veivo kirjoittaa rikoskirjailija Didier Daeninckx’sta, joten populaarikirjallisuuttakaan ei ole unohdettu. Mukana on jopa kirjailijoita, jotka eivät pidä itseään ranskalaisina, kuten Liisa Steinbyn käsittelemä Milan Kundera. Galleria on varsin kattava otos ranskalaisesta nykyproosasta. Lyriikan ystävä voi tosin kysyä, mitä ranskalaiselle nykyrunoudelle kuuluu, sillä sitä edustaa kokoelmassa ainoastaan kaikkea kirjoittanut yleisnero Michel Butor.

Tarinoiden paluu on kunnianhimoisesti suunniteltu, huolellisesti toteutettu ja erittäin tervetullut kokonaisuus. Nykykirjallisuutta käsittelevästä tutkimuksesta on aina puute. Uskon, että artikkelit antavat ideoita kirjajhylyistä löytyvien suomennoksien lukemiseen ja saavat tarttumaan uusiin teoksiin. Kokoelma palve-

lee Ranskan ystävien lisäksi kirjallisuuden opiskelijoita ja lehtien kulttuuritoimituksia – J.-M.G. Le Clézion voittaessa Nobelin palkinnon Tuija Vertaisen artikkelilla oli varmasti käyttöä.

Artikkelit on kirjoitettu hyvin, ja ne ovat sopivan tiiviitä. Johdannossa kokonelman tekstit tosin määritellään esseiksi ja kirjoittajia kutsutaan esseisteiksi. Lajityyppi saa lukijan odottamaan subjektiivisesti etenevää ajatuksen ja tyylin lentoa, joka kertoo kohteen lisäksi kirjoittajastaan. Esikuviinsa, kuten Pentti Holapan *Tuntosarvilla*-kokoelmaan (1963) verrattuna käytännössä suurin osa *Tarinoiden paluun* teksteistä edustaa kuitenkin vetävästi kirjoitettua tietokirja-artikkelia tai kansantajuistettua tieteellistä tekstiä. Kaikkea ei voi saada kerralla: esseelajille ominainen persoonallisempi ote vaatii väljempää tehtävänantoa kuin jonkun kirjailijan tuotannon esittely. Tyylin lentoa on kuitenkin esimerkiksi Georges Perecistä kirjoittavan Hannu Mäkelän ja Nathalie Sarrauteista kirjoittavan Laura Lindstedtin teksteissä.

Käsiteanalyysia rakastavien ranskalaisten tietokirjoissa on tavallisesti runsaasti sanastoja, termien määrittelyä ja tietoisuuksia. *Tarinoiden paluussa* tällaista oppikirjamaista otetta on vältetty. Tosin jokaisesta kirjailijasta on alussa pieni tiivistelmä. Ratkaisu on yhtäältä ymmärrettävä esseetyylin tavoittelua ajatellen. Toisaalta niin sanotulle tavalliselle lukijalle sanastosta tai tiettyjen termien, kuten uuden romaanin ja autofiktion selvittämisestä, voisi olla hyötyä. Niitä

toki sivutaan lukuisissa artikkeleissa ja käsitellään väljästi johdannossa. Kuudesta artikkelista koostuva laaja johdatus kirjan teemoihin on asiantunteva ja kiinnostava, mutta jonkin verran toisteinen ja pituudeltaan hiukan raskas aloitus yleistajuiselle teokselle.

Kunnon frankofilille Ranska näytetään kulttuurin kehtona, jonka sivistys säteilee valaisemaan tietämättömyyden pimeitä seutuja ympäri maailmaa. Ironista kyllä valo ei välttämättä suuntaudu omiin kansankerroksiin. Ranska, kuten Suomikin, oli pitkään maatalousvaltainen yhteiskunta, jonka syrjäseudulla elettiin vaatimattomasti, vaikka Latinalaiskorttelissa tehtiin kulttuurivallankumousta. Silti Ranskassa kirjallisuus ei ole koskaan ollut kansakunnan projekti kuten Suomessa, ja romaanien näyttämöllä identiteetin ongelmia ratkoo edelleen pariisilainen kaupunkilaisporvaristo, kuten Päivi Mäkirinta johdannossa tuo esille. *Tarinoiden paluu*-kokoelman artikkelit kuitenkin osoittavat, että demokratisoitumisesta on toivoa. Ranskan nykykirjallisuudessa tarinat eivät vain palaa vaan ottavat myös uusia aluevaltauksia maahanmuuttajataustaisten tekijöiden teoksista sekä uskonnoista, mediasta, lähihistorian traumaista, jopa lähiöiden arkea kuvaavien kirjailijoiden teksteissä. *Ensemble, c'est tout*, kuten yhteisöllisyyden ja ystävyuden teemoista kirjoittava Anna Gavalda on otsikoinut teoksensa *Kimpassa* (2004).

Riikka Rossi

Kalman kosketus ja makaaberin käänne

Jari Eilola (toim.): *Makaaberin ruumis. Mielikuvia kuolemasta ja kehosta*. SKS 2009. 352 s.

Jos Jari Eilolan toimittama historia-teos *Makaaberin ruumis* olisi eetoseltaan foucault'lainen, sen nimi voisi hyvinkin olla Makaaberin syntymä tai Silpoa ja rukoilla. Seitsemän tutkijan voimin tehty artikkelikokoelma nimittäin tarjoaa epäsuoran vastauksen samankaltaisiin kysymyksiin kuin ne, joita Foucault aikoinaan esitti: koska käsityksemme makaaberista jonakin kaameana ja inhottavana on verrattain nuorta tekoa, millaisista historiallisista diskursseista ja käytännöistä on tuo käsitys syntynyt?

Tutkijat tunnustelevat aiheitaan tapaustutkimuksen ja rationaalisen rekonstruktion keinoin. Marko Lamberg kaivelee keskiaikaisen ruotsalaispsyhmyksen luita, Satu Lidman servii hämärää pedofiliaoikeudenkäyntiä 1600-luvun Münchenissä, ja Petri Karonen valaisee epäonnistuneen teloituksen hurmeista jälkipyykkiä. Jari Eilolan ja Piia Einosen artikkeli tuo muumiot ja kannibalismia miltei oman aikamme suulle, kun taas Anu Koskivirta ja Anssi Halmesvirta hahmottavat kirjoituksissaan valistusajan törmäystä varjopuolensa kalmojen kanssa.

Seikkaperäisten artikkelien ansio on niiden mikrohistoriallisissa keinoissa lukea aikalaislähteitä kysellen ja epäil-

len. Mielekäs on myös pyrkimys juurttaa tulkinnat laajempaan kysymykseen kulloisenkin ajan mentaliteetista vailla jälkiviisauden käsitteellistä väkivaltaa. Ruumiinkuvien eksistentiaaliset tulkinat ja lainopilliset säädökset vaihtelevat, mutta ainoastaan ruumiin asettamien rajojen suhteen; niin ennen kuin nytkin löytyy kammottava sieltä, missä rajankäynti häiriintyy.

Teoksen alaotsikko lupaa esitellä ruumiin ja kuoleman mielikuvia, mutta kuolema ei ole artikkelien keskusmotiivi, eikä ruumiskaan sen suoranainen selkäydin. Sen sijaan tutkimuksia leimaa viehtymys ruumiin rajoihin ja kuoleman läheisyyteen. Tapaustutkimusten henkilöt esitetään pitkälti samassa valossa kuin keskiaikaiset kristityt tavataan esittää. Kuoleman tuttuuden takasi jatkuva näkyvyys ja kauhua laimensi usko sielun ikuisuuteen. Näiden äärien väliin jäi itse kuolemisen tapahtuma, ja sitä taas ympäröi maagisten käytäntöjen ja uskomusten hämärä utu, jota valistusaika hälvensi, mutta lisääntyneen ahdistuksen ja kuvituksen hinnalla.

Paljolti totta: harva nykypäivän kappanpitäjä loitsisi oluitaan maukkaiksi kätkemällä tynnyriin suikaleen ihmisjännettä, vielä harvempi kantaisi sormenpätkiä nahkapussissa suojana lainmiesten kovia kouria vastaan. Eikä taikauskoi-sinkaan sunnuntaikristitty vakavissaan uskoisi, että ihmisessä on erityinen *spiritus*, väliaine, joka yhdistää sielun ruumiiseen ja kantaa yliluonnollisia voimia. Oleellista näissä käytännöissä

on se, että ne tarjoavat mahdollisuuden voittaa kuolema jollakin perustavammalla ja pyhemmällä voimalla. Jos ihmisen ruumista pidetään sielun ja tomun leikkauspisteenä, on kuollutkin tomu arvokasta siinä määrin kuin sielullisuus painaa siihen leimansa. Käytännöt voivat siksi olla liki arkaaisen maagisia yhtä hyvin kuin astetta uudemman uskon tuotosta. Mikäli leima on tarpeeksi voimakas voi profaani kantaa pyhän yli kuolemankin kynnyksen: pyhimysten luut hohtavat puhtauttaan ja siunaavat yhteisön maat, hirtettyjen rikollisten irtoraajat vuotavat jäljellejääneen *spirituksen* taika-keitosten ydyksi.

Meidän mieleemme makaabereja yksityiskohtia teoksessa siis riittää. Niiden tarkka ja huolellinen kontekstuaalisointi onkin teoksen parasta ja kestäväntä antia. Harmillisempaa on se, että lukuisia tärkeitä teoreettisia kysymyksiä jätetään tyystin huomiota vaille. Nykyisen makaaberiuskäsitteiden synnyttäneet diskurssit ja käytännöt tulevat varsin selviksi, mutta vain siksi, että lukija tunnistaa menneiden aikojen arkisissa tottumuksissa oman käsityksensä makaaberista. Kunnollista selitystä tälle merkilliselle ympärikäntymiselle ei ole tarjolla.

Harmittomampi ilmaus tästä puutteesta on se, että rajoista ja rajankäynnistä puhuttaessa viitataan kerran Mary Douglasiin ja toisen kerran Georges Batailleen. Harmiton siksi, ettei Douglas liene historian tutkijoille kaikkein relevantein keskustelukumppani eikä Bataille paljoa muuta kuin pikantti ripaus trans-

gressiota. Haitallisempaa on se, että suhde kuolemanhistorian ohittamattomaan merkkiteokseen – Philippe Ariès'n kaksiosaiseen *L'homme devant la mort* – setvi-tään miltei puolihuolimattomasti. Viiden sivun pikakäsittelyn lopputulos on selvä hylkäystuomio. Kirjallisuudentutkimuksessa vastaava temppu olisi se, että mimesiksen historiaa käsiteltäisiin viittaamalla yliolkaisesti Auerbachiin ja sivumennen Derridan Mallarmé-luentaan.

Jos teoksen implisiittinen kysymys on foucault'lainen, niin on sen helmasyntikin: kyvyttömyys selittää muuttunutta käsitystä muuna kuin episteemisenä murroksena, ruumiinhistorian makaaberina käänteenä.

Hannu Poutiainen

Mimesiksen jäljillä

Mikä mimesis? Philippe Lacoue-Labarthen filosofinen teatteri. Toim. Ari Hirvonen ja Susanna Lindberg. Helsinki, Tutkijaliitto 2009. 235 s.

Mikä mimesis? on kokoelma ranskalaisen dekonstruktion piiriin kuuluneen Philippe Lacoue-Labarthen (1940–2008) ajattelua käsitteleviä filosofisia esseitä, käännöksiä ja esitelmiä. Kokoelman pääotsikosta huolimatta sen kirjoittajat eivät pyri ratkaisemaan mimesiksen ongelmaa määrittelemällä sitä. Mimesistä lähestytään pikemminkin viime vuon-

na kuolleen Lacoue-Labarthen filosofian aiheena ja metodina.

Lacoue-Labarthe oli Gérard Genetten oppilas. Tästä huolimatta hänen ajattelunsa pohjautui saksalaisen fenomenologian perinteeseen, joka vaikutti ranskalaiseen älymystöön toisen maailmansodan jälkeen. Derridan tapaan hän kiinnitti huomiota siihen, miten asioiden esittäminen siirtää ne pois tarkoitettulta paikaltaan. Molemmat ranskalaiset lähestyivät filosofisia ongelmia taitteen kautta. Lacoue-Labarthe vastustaa mimesiksen platonistista tulkintaa. Hänelle mimesis ei ole ideaa jäljittelevien olioiden jäljittelyä, vaan näiden esiintulemistä. Lacoue-Labarthen mukaan totuuden alkuperä on aina sen sanallisessa esittämisessä. Kirjallisuus on tärkeää, koska se mahdollistaa olioiden esillä olemisen. Suhteessa todellisuuteen kirjallisuus ei hänen mielestään ole niinkään sen jälkikäteen kuvaelma kuin sen esiintymisen ehto.

Mimesis saa Lacoue-Labarthella todellisuuden esittämiseen liittyvien merkitystensä lisäksi antropologisia sävyjä. Hän on erityisen kiinnostunut mimesiksestä subjektin olemisen tapana. Lacoue-Labarthen subjekti on itsessään tyhjää kykyä jäljitellä toisia subjekteja ja omaksua vieraita ääniä. Pahimmillaan subjektin tyhjyyden unohtaminen tai peittäminen voi johtaa hänen vastustamaansa totalitarismiin, jossa yhteisö sulautuu yhdeksi johonkin myyttiseen figuuriin (esim. Arjalainen) samastuvaksi massasubjektiksi. Kokoelman kirjoittajista Artemy

Magun vertailee Lacoue-Labarthen toisia ihmisiä jäljittelevää subjektia Theodor Adornon käsityksiin, joissa esineiden ja luonnon tapaisten objektien rooli korostuu subjektin malleina.

Lacoue-Labarthe huomioi mimesistä koskevat näkemyksensä kirjoittamisensa tavassa. Paradoksaalisesti hän merkitsee oman paikkansa teksteissään vetäyty-mällä niistä. Hänen tekstinsä ovat ikään kuin näyttämöitä, joilla puhuvat filosofian subjektit muodostavat hänen oman äänensä. Kokoelmassa tästä filosofian tekemisen metodista antaa esimerkin oikeastaan vain Ari Hirvonen. Kirjoituksessaan ”Traagisen esityksen jäljillä” hän jäljittää Lacoue-Labarthen Sofokleen *Antigonea* koskevia sanoja Hegelin, Schellingin, Hölderlinin, Heideggerin ja Lacanin kautta. Hirvonen ei edes pyri panemaan ranskalaisen nimiin mitään yleistä tragedian teoriaa. Tietty haluttomuus irrottaa Lacoue-Labarthen näkemyksiä hänen esittämisenä tavasta on leimallista muillekin kokoelman esseistä. Kokonaisuutena niistä hahmottuu oikeastaan vain Lacoue-Labarthen paikka mannermaisen ajattelun kentällä. Esseissä painottuvat hänen tekstiensä suhteet toisten filosofien käsitteisiin sekä hänen kirjallisuudesta tekemänsä tulkinnat.

Kokoelman päättävä Fabien Chamberonin essee ”Figuurin ääni” käsittelee Lacoue-Labarthen tulkintaa Conradin romaanista *Pimeyden sydän*. Lacoue-Labarthe ei tulkitse Conradin salaperäistä Kurtzia yksilöllisenä henkilöhahmona vaan puhtaasta äänestä muodostuvana

figuurina, joka lumoo sanoillaan. Kurtzista tulee hänen tulkinnassaan jonkinlainen ihmisen olemuksen edustaja ja ajattelun hahmo. Koska ihmisellä on kieli, hänellä ei ole ominaisuuksia. Sitäkin enemmän hänellä on erilaisia kykyjä ja tahtoa valtaan. Robert Musilin Ulrichin tavoin hän edustaa modernia yleisneroa. Chambon kiinnittää huomiota Coppolan romaanista tekemään sovittukseen *Ilmestyskirja nyt!*, jossa Kurtzin ääni saa Marlon Brandon kasvot. Hän huomauttaa myös Conradin verranneen Kurtzin pääkalloa norsunluuhun. Chambonin tulkinta Kurtzin muuttumisesta alistamansa luonnon kaltaiseksi palauttaa mieleen mimesiksen adornolaisia sävyjä.

Esa Kirkkopelto esittelee tekstissään ”Hölderlinin komparatiivit” kaksi muuta Lacoue-Labartheille tärkeää kirjailijaa: Hölderlinin ja Sofokleen. Kirkkopelto muotoilee Lacoue-Labarthen näkemyksen tragedian sisällöstä ja muodosta haluttuun ja menetyksen samanaikaisuutena. Tragediassa ihmisen hybriset ja tuhoavat pyrkimykset romahtavat. Niiden rakennetta Lacoue-Labartheella tasapainottaa ”kesuuran hetki”, joka katkaisee dialogin ja määrittää koko näytelmän rytmin. Hölderlinissä erityisen kiinnostavaa on minusta se, että natsipuolueen kasvatuksellisia linjoja vetänyt Heidegger korotti hänet oman aikansa kohtalon sääntäjäksi. Kirkkopellon mukaan Hölderlinin runot saattavat kuitenkin jo omissa muodossaan olla politisoituja. Hänen väitteensä siitä, että Heidegger pyrki tekemään pesäeroa kansallissosialisteihin,

on ongelmallinen. Heidegger ei koskaan eronnut puolueesta eikä ilmeisesti lopettanut poliittista toimintaansa rehtorin virkaansa jättäessään.

Erinomaisessa esseessään ”Draaman ekstiimi” Marita Tatari esittää Lacoue-Labarthen näkemyksiä Heideggerin Hölderlin-tulkinnasta. Lacoue-Labarthen mielestä Heideggerin filosofinen virhe piilee kokonaistotuuden ja runoilijan figuurin samastamisessa. Heidegger ei siis huomioi Hölderlinin runoja esityksenä, joka väistämättä tekee esitetyn totuuden monimieliseksi ja estää sen kiinnittämisen sellaisenaan.

Mikä mimesis? ei pyri johdattamaan Lacoue-Labarthen ajatteluun, vaan edellyttää hänelle läheisten filosofien ja kirjailijoiden tuntemusta. Lacoue-Labarthe kuuluu niihin Blanchot’n ja Bataillen jälkeisiin kirjallisesti inspiroituneihin ranskalaisajattelijoihin, joille on ominaista eräänlainen merkityksettömyyden tragedian korostaminen. Tietty marginaalien romantiikka heijastuu kokoelman kirjoittajienkin korkeatasoisiin teksteihin, mikä ei aina helpota tekstien ymmärtämistä.

Sami Simola